

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО**БАБАРИЦЬКИЙ О. В.,**

кандидат економічних наук, полковник,
заступник начальника інституту
з навчальної та наукової роботи –
начальник навчального відділення
*(Військово-юридичний інститут
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого)*

ІГНАТЬЄВА А. І.,

кандидатка педагогічних наук,
старша викладачка кафедри
загальновійськових дисциплін
*(Військово-юридичний інститут
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого)*

ТИХОНЕНКО А. А.,

курсантка III курсу
*(Військово-юридичний інститут
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого)*
Стаття поширюється на умовах
ліцензії CC BY 4.0

УДК 343.139

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.4.2.32>**МІЖНАРОДНА ПРАВОВА ДОПОМОГА У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ
МІЖ ДЕРЖАВАМИ-ЧЛЕНАМИ ЄС**

У статті досліджується міжнародна правова допомога у кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу як важлива складова спільної політики безпеки та правосуддя. Аналізується нормативне регулювання у цій сфері, зокрема Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року та Додатковий протокол 1978 року, які заклали основи співпраці між судовими, поліцейськими та митними органами країн-членів ЄС. Розглядаються основні механізми взаємодії, такі як порядок надсилання та виконання запитів про міжнародну правову допомогу, використання Інтерполу та інших уповноважених структур для передачі термінових запитів. Окрема увага приділяється правовим інструментам, спрямованим на підвищення ефективності міжнародної правової допомоги, зокрема Рамковому рішенням Ради ЄС 2003/577/ІНА, що регулює механізм взаємного визнання рішень про заморожування доказів і власності. Аналізується Рамкове рішення Ради ЄС 2008/978/ІНА, яке запроваджує європейський ордер на отримання доказів, що значно спрощує процедури збору доказової інформації між країнами-членами ЄС. Досліджено механізм Європейського ордеру на арешт (ЕАВ) та його вплив на процеси екстрадиції. Стаття також висвітлює значення

Регламенту ЄС 2018/1805 щодо взаємного визнання рішень про замороження та конфіскацію активів, що сприяє ефективній боротьбі з фінансовими злочинами. Розглядаються механізми міжнародної правової допомоги, зокрема можливість проведення допитів через відеоконференцію, тимчасової передачі осіб під вартою, здійснення контрольованих поставок і створення спільних слідчих груп. Аналізується Директива 2014/41/ЄС щодо Європейського наказу про розслідування (ЕІО) та її вплив на спрощення процедур отримання доказової інформації. Автор підкреслює важливість вибору відповідного правового механізму для міжнародної співпраці у кримінальних справах, що ґрунтується на принципах взаємної правової допомоги та взаємного визнання судових рішень. Акцентовується увага на особливостях правового регулювання у відносинах з державами, що не приєдналися до окремих директив, що зумовлює необхідність застосування альтернативних міжнародно-правових механізмів. У статті зроблено висновок, що міжнародна правова допомога у кримінальних справах між державами-членами ЄС стикається з низкою проблем, зокрема розбіжностями в імплементації норм ЄС, відсутністю єдиної практики реалізації запитів та необхідністю забезпечення балансу між ефективністю співпраці та дотриманням прав осіб. Обґрунтовано важливість гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами, вдосконалення процесуальних механізмів та впровадження сучасних технологічних рішень для підвищення ефективності міжнародного співробітництва у сфері кримінального судочинства.

Ключові слова: міжнародна правова допомога, кримінальне право, Європейський Союз, гармонізація законодавства, імплементація норм ЄС.

Babarytskyi O. V., Ignatieva A. I., Tykhonenko A. A. International legal assistance in criminal cases between EU member states

The article explores international legal assistance in criminal matters among European Union member states as a crucial component of the common security and justice policy. It analyzes the regulatory framework in this field, particularly the European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters of 1959 and the Additional Protocol of 1978, which laid the foundation for cooperation between judicial, police, and customs authorities of EU member states. The main mechanisms of interaction are examined, including the procedure for sending and executing requests for international legal assistance, the use of Interpol, and other authorized structures for transmitting urgent requests. Special attention is given to legal instruments aimed at enhancing the effectiveness of international legal assistance, particularly the Council Framework Decision 2003/577/JHA, which regulates the mechanism for mutual recognition of decisions on the freezing of evidence and property. The analysis also covers the Council Framework Decision 2008/978/JHA, which introduces the European Evidence Warrant, significantly simplifying the procedures for collecting evidentiary information among EU member states. The study investigates the European Arrest Warrant (EAW) mechanism and its impact on extradition processes. The article also highlights the significance of EU Regulation 2018/1805 on the mutual recognition of freezing and confiscation orders, contributing to the effective fight against financial crimes. Various mechanisms of international legal assistance are examined, including the possibility of conducting interrogations via videoconference, temporary transfer of persons in custody, controlled deliveries, and the establishment of joint investigation teams. The analysis covers Directive 2014/41/EU on the European Investigation Order (EIO) and its impact on simplifying procedures for obtaining evidentiary information. The author emphasizes the importance of selecting the appropriate legal mechanism for

international cooperation in criminal matters, based on the principles of mutual legal assistance and mutual recognition of judicial decisions. Attention is drawn to the specificities of legal regulation in relations with states that have not adopted certain directives, necessitating the use of alternative international legal mechanisms. The article concludes that international legal assistance in criminal matters among EU member states faces several challenges, including discrepancies in the implementation of EU norms, the absence of a unified practice for executing requests, and the need to balance effective cooperation with the protection of individual rights. The importance of harmonizing national legislation with European standards, improving procedural mechanisms, and implementing modern technological solutions to enhance the efficiency of international cooperation in criminal justice is substantiated.

Key words: *international legal assistance, criminal law, European Union, legislative harmonization, EU norms implementation.*

Постановка проблеми. Сучасний розвиток міжнародно-правових відносин зумовлює зростання значення механізмів співробітництва держав у сфері кримінального судочинства. Злочинність набуває все більшої транскордонної природи, що потребує ефективної взаємодії компетентних органів різних країн. Особливого значення набуває міжнародна правова допомога у кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу, адже вона є важливим інструментом реалізації принципів справедливості та невідворотності кримінальної відповідальності. У цьому контексті постає питання дослідження правових засад, процедур та практичних аспектів надання такої допомоги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці міжнародної правової допомоги у кримінальних справах приділяли увагу як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники. Значний науковий внесок у розробку теоретичних засад та аналіз практики у цій сфері зроблено у працях Василяка Д., Є. Лепетюка С., Антонюка А.Б., а також інших авторів, котрі розглядали питання правового регулювання екстрадиції, передачі доказів та інших форм міжнародного співробітництва. Серед зарубіжних дослідників слід відзначити роботи Лоу А., який ґрунтовно досліджує питання взаємної правової допомоги у межах Європейського Союзу; Ворбрика К., який розглядає питання гармонізації кримінально-процесуального законодавства у сфері міжнародного співробітництва; а також дослідження Бока А. та Камерона І., які акцентують увагу на дотриманні прав людини у процедурах міжнародної правової допомоги. Водночас більшість наукових досліджень зосереджена або на загальних аспектах міжнародної правової допомоги, або на окремих процедурах, без комплексного дослідження особливостей її застосування саме між державами-членами ЄС, з урахуванням сучасних тенденцій розвитку права ЄС та впровадження єдиних стандартів кримінального судочинства.

Невирішені раніше проблеми. У науковій літературі недостатньо уваги приділено аналізу специфіки правових інструментів та механізмів взаємодії між компетентними органами країн ЄС у кримінальних справах. Залишається невивченим вплив норм права Європейського Союзу на внутрішні правопорядки держав-членів при реалізації запитів про правову допомогу. Також бракує узагальнення практики виконання таких запитів у контексті забезпечення балансу між ефективністю співробітництва та дотриманням прав і свобод осіб, стосовно яких здійснюється кримінальне переслідування.

Метою цієї статті є дослідження правових особливостей міжнародної правової допомоги у кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу, аналіз практики її застосування, а також виявлення основних проблем та шляхів їх вирішення в межах європейського правового поля.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах європейської інтеграції міжнародна правова допомога у кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу є важливою складовою спільної політики безпеки та правосуддя. Вона спрямована на ефективне розслідування кримінальних правопорушень, забезпечення справедливого судочинства та боротьбу з транскордонною злочинністю [1, с. 124]. Основу нормативного

регулювання у цій сфері становлять міжнародно-правові акти, що визначають порядок співпраці компетентних органів держав-членів ЄС. Ключове значення у забезпеченні міжнародної правової допомоги має Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 р. та Додатковий протокол 1978 р. [2], яка була затверджена Актом Ради ЄС. Ці документи мають на меті поглибити та спростити взаємодію між судовими, поліцейськими та митними органами держав-членів, забезпечуючи швидкість і ефективність правового співробітництва. Особливістю Конвенції є врегулювання порядку надсилання та виконання запитів про міжнародну правову допомогу. Запити мають надсилатися у письмовій формі безпосередньо між компетентними судовими органами. У випадках, що стосуються тимчасового переміщення затриманих осіб та надання відомостей з судових реєстрів, такі запити спрямовуються через центральні органи держав-членів ЄС. Важливим аспектом є можливість надсилання термінових запитів через Інтерпол або інші уповноважені структури відповідно до положень Договору про Європейський Союз [3]. Виконання таких запитів має здійснюватися з дотриманням строків та процедур, визначених запитуючою стороною, що сприяє ефективності міжнародної співпраці.

У межах Європейського Союзу було прийнято низку правових інструментів, спрямованих на підвищення ефективності міжнародної правової допомоги у кримінальних справах.

Зокрема, Рамкове рішення Ради ЄС 2003/577/JHA [4] передбачає механізм взаємного визнання рішень про заморожування доказів і власності, що дозволяє оперативно арештовувати активи, які можуть бути використані у кримінальному провадженні. Для реалізації цих положень було ухвалено Рамкове рішення Ради ЄС 2008/978/JHA [5], яке запровадило європейський ордер на отримання доказів. Цей механізм дає можливість компетентним органам однієї держави-члена вимагати від іншої держави-члена надання доказів або проведення певних слідчих дій без необхідності застосування традиційних, більш складних процедур міжнародної правової допомоги.

Особливе місце серед правових механізмів міжнародної правової співпраці у кримінальних справах займає Європейський ордер на арешт (EAW), затверджений Рамковим рішенням 2002/584/JHA [6]. Його запровадження дозволило значно спростити процедуру екстрадиції між державами-членами ЄС, усунувши політичні та бюрократичні перепони. Ордер діє на принципах взаємного визнання та швидкого виконання запитів про арешт і передачу осіб, підозрюваних або засуджених за вчинення кримінальних правопорушень. Доповненням до цього механізму є Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 року [7], яка встановлює загальні правила екстрадиції осіб, що ухиляються від кримінальної відповідальності або відбування покарання. Вона визначає перелік злочинів, за які можливе застосування екстрадиції, підстави для відмови у видачі та механізм здійснення цієї процедури.

Практика застосування цих механізмів підтверджується численними кримінальними провадженнями, зокрема щодо незаконного обігу культурних цінностей, фінансових злочинів та транснаціональної організованої злочинності. Використання тимчасового переведення осіб під вартою та допиту через відеоконференцію активно застосовується у справах про корупцію, відмивання коштів, торгівлю людьми та тероризм. Європейські судові органи, зокрема Євроюст, координують такі процедури, що дозволяє забезпечити оперативне отримання доказів та уникнути затримок у міжнародних розслідуваннях [9, с.125].

Юридично важливим механізмом міжнародного співробітництва у кримінальних провадженнях є тимчасова передача осіб, які перебувають під вартою, для здійснення процесуальних дій на території іншої держави-члена. Зазначена процедура реалізується виключно за умови отримання згоди компетентних органів запитуваної держави, а в окремих випадках – також за згодою відповідної особи. Крім цього, одним із ефективних процесуальних інструментів міжнародної взаємодії є допит свідків, потерпілих чи експертів у режимі відеоконференцз'язку. Застосування цього механізму забезпечує належну процесуальну економію, підвищує оперативність кримінального провадження та мінімізує необхідність фізичного переміщення осіб між юрисдикціями, що сприяє дотриманню принципу розумних строків судочинства [10, с.1073].

Важливе значення для практики міжнародної правової допомоги у кримінальних справах має можливість здійснення контрольованих поставок на території інших держав-членів під контролем компетентних органів запитуваної держави, а також створення спільних слідчих груп для розслідування окремих кримінальних правопорушень. Зазначені слідчі групи формуються на підставі укладеної угоди між державами-членами та функціонують у межах визначеного строку під керівництвом уповноваженої посадової особи держави, на території якої здійснюється досудове розслідування. Практика застосування цього механізму свідчить про його високу ефективність, особливо під час розслідування транснаціональних злочинів, зокрема організованої злочинності, торгівлі людьми, незаконного обігу наркотичних речовин та фінансових правопорушень. Крім того, Конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах між державами-членами ЄС містить положення щодо можливості перехоплення телекомунікацій за запитом компетентного органу іншої держави-члена. Таке перехоплення може здійснюватися шляхом безпосередньої передачі отриманої інформації або її запису з подальшою передачею запитуючій державі. У цьому контексті передбачено два механізми: перехоплення із залученням технічних засобів держави, на території якої розташоване обладнання супутникового зв'язку, або перехоплення без залучення такої держави з подальшим інформуванням її компетентних органів. Водночас окремі положення Конвенції передбачають спеціальні умови її застосування для окремих держав-членів, зокрема для Ірландії та Великої Британії в частині передання запитів, Люксембургу щодо захисту персональних даних, а також для Норвегії та Ісландії у контексті виконання Шенгенських правил. Конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах між державами-членами ЄС, що набула чинності 23 серпня 2005 року, наразі є основоположним правовим інструментом у сфері міжнародної правової допомоги у кримінальних справах у межах Союзу. Вона забезпечує ефективність співпраці між правоохоронними та судовими органами держав-членів, спрощуючи процедури отримання доказів, проведення слідчих дій та обміну інформацією [11, с.196].

Одним із ключових аспектів міжнародної правової допомоги у кримінальних справах є правильний вибір відповідного правового інструменту для здійснення співпраці між компетентними органами держав-членів. Механізми такої взаємодії ґрунтуються на двох основних засадах – принципах взаємної правової допомоги та взаємного визнання судових рішень. У зв'язку з цим орган запитуючої держави зобов'язаний чітко визначити належний правовий акт, який регулює процедуру надання міжнародної правової допомоги у кожному конкретному випадку. Вибір відповідного нормативно-правового акта здійснюється на підставі чинного законодавства, що визначає порядок отримання доказової інформації або проведення інших процесуальних дій станом на момент подання запиту [12, с.330].

Отже, у процесі міжнародного співробітництва у сфері кримінального судочинства необхідно уважно аналізувати відповідні правові норми, що діють у конкретній ситуації, з метою належного застосування правових механізмів міжнародної правової допомоги. Відповідно до цієї Конвенції, зокрема її статті 10, передбачено можливість проведення допиту свідка за допомогою відеоконференції, якщо це є необхідним для забезпечення ефективності кримінального провадження. Однак окремі держави-члени ЄС можуть не брати участь у певних правових механізмах.

Висновки. Міжнародна правова допомога у кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу є важливим механізмом забезпечення ефективного співробітництва у боротьбі з транскордонною злочинністю. У процесі дослідження виявлено, що, попри наявність нормативно-правової бази ЄС, яка передбачає широкий спектр інструментів взаємодії між компетентними органами країн-членів, існує низка проблем, що ускладнюють їх ефективне застосування. Зокрема, залишається невирішеним питання гармонізації норм ЄС із національними правопорядками, відсутня єдина практика реалізації запитів про правову допомогу, а також існують труднощі у забезпеченні балансу між ефективністю співпраці та дотриманням прав і свобод осіб, щодо яких здійснюється кримінальне переслідування. Серед основних викликів у сфері міжнародної правової допомоги варто відзначити різний рівень імплементації норм права ЄС у державах-членах, що призводить до розбіжностей

у правозастосуванні. Крім того, необхідно удосконалити механізми контролю за дотриманням процесуальних гарантій осіб, стосовно яких виконуються запити про правову допомогу. Практика свідчить про необхідність подальшого розвитку та адаптації європейських правових інструментів для забезпечення їхньої ефективної реалізації в умовах різних правових систем держав-членів. З метою вирішення зазначених проблем важливо продовжити роботу над гармонізацією національного законодавства із європейськими стандартами, що сприятиме зменшенню правових розбіжностей між державами-членами. Важливим кроком є розробка більш деталізованих процесуальних механізмів, які дозволять прискорити розгляд та виконання запитів про правову допомогу, зменшивши бюрократичні перешкоди. Для зміцнення гарантій прав осіб, щодо яких здійснюється кримінальне переслідування, необхідно посилити механізми моніторингу дотримання прав і свобод, зокрема шляхом створення незалежних наглядових органів. Крім того, запровадження єдиної електронної платформи для обміну правовою інформацією та процесуальними документами значно підвищить швидкість та ефективність взаємодії між компетентними органами. Додатково, проведення спільних тренінгів і семінарів для представників правоохоронних та судових органів сприятиме підвищенню рівня обізнаності щодо європейських правових стандартів і практик міжнародної правової допомоги. Таким чином, удосконалення механізмів міжнародної правової допомоги у кримінальних справах між державами-членами ЄС потребує комплексного підходу, який включає гармонізацію законодавства, оптимізацію процедур співпраці, забезпечення належного захисту прав осіб та впровадження сучасних технологічних рішень. Вирішення зазначених проблем сприятиме підвищенню ефективності правозастосування та зміцненню довіри між державами-членами у сфері кримінального судочинства.

Список використаних джерел:

1. Василяк Д. Визначення поняття міжнародної правової допомоги в кримінальних справах. *Вісник прокуратури*. 2011. № 7 (121). С. 119–124.
2. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 р. та Додатковий протокол 1978 р. до Конвенції. *Відом. Верхов. Ради України*. 1998. № 23. Ст. 130.
3. Договір про Європейський Союз : Договір Європ. Союзу від 07.02.1992 : станом на 13 груд. 2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text (дата звернення: 13.06.2025).
4. Council Framework Decision of 22 July 2003 on the execution in the European Union of orders freezing property or evidence, 2003/577/JHA. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_framw/2003/577/oj/eng
5. Council Framework Decision 2008/978/JHA of 18 December 2008 on the European evidence warrant for the purpose of obtaining objects, documents and data for use in proceedings in criminal matters. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32008F0978&qid=1462356535882&from=EN>
6. Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States – Statements made by certain Member States on the adoption of the Framework Decision. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=CELEX%3A32002F0584>
7. Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 р., Додатковий протокол 1975 р. та другий додатковий протокол 1978 р. до Конвенції. *Відом. Верхов. Ради України*. 1998. № 23. Ст. 129.
8. Regulation (EU) 2018/1805 of the European Parliament and of the Council of 14 November 2018 on the mutual recognition of freezing orders and confiscation orders. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A32018R1805>
9. Лепетюк С. Порядок взаємовідносин міжнародної правової допомоги у кримінальних справах. *Вісник прокуратури*. 2010. № 11 (113). С. 117–125.
10. Denza E. The 2000 Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters. *Common Market Law Review*. 2003. Vol. 40, Issue 5. P. 1047–1074. URL: <https://doi.org/10.54648/cola2003049>

11. McClean D. General Mutual Assistance Instruments. *International Co-operation in Civil and Criminal Matters*. 3rd ed. 2012. P. 169–196. URL: <https://doi.org/10.1093/law/9780199602063.003.0006> (date of access: 13.06.2025).
12. Mutual Legal Assistance. *International Criminal Law*. 2003. P. 299–332. URL: <https://doi.org/10.4324/9781843145295-17> (date of access: 19.03.2025).
13. Directive 2014/41/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 regarding the European Investigation Order in criminal matters. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/41/oj/eng>
14. Council Act of 29 May 2000 establishing in accordance with Article 34 of the Treaty on European Union the Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters between the Member States of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32000F0712%2802%29>
15. Lowe A. V., Warbrick C., Cameron I. Mutual Assistance in Criminal Matters. *International and Comparative Law Quarterly*. 1989. Vol. 38, no. 4. P. 954–965.

Дата першого надходження рукопису до видання: 16.07.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 18.08.2025

Дата публікації: 26.09.2025

